

memorii | jurnale

Riri Sylvia Manor (n. Aberfeld în 1935, la București) este fiica unui om de afaceri bucureștean și a unei mame casnice, originară din Craiova. A scris poezii de la nouă ani și a fost foarte activă în domeniul artistic în timpul școlii. Ca să evite proletcultismul din facultățile umaniste ale vremii, se înscrie în 1953 într-o facultate științifică, cea de medicină. În 1957 se căsătorește cu inginerul Mateo (Titel) Sussman. În 1959 termină facultatea, iar în 1960 emigrează în Israel. Acolo familia își schimbă numele din Sussman în Manor. Se specializează în oftalmologie la Spitalul Beilinson, Universitatea de Medicină din Tel Aviv, și în neuro-oftalmologie la Universitatea California din San Francisco. Publică în literatura medicală anglo-saxonă peste 60 de articole și scrie capitole din cărți de specialitate; înființează prima unitate de neuro-oftalmologie din Israel; devine profesor la Universitatea din Tel Aviv și membră a numeroase societăți științifice internaționale. La 20 de ani după stabilirea în Israel, reîncepe să scrie poezie, de data asta în limba ebraică. Între 1990 și 2000 revine adesea în România, unde, în colaborare cu Spitalul Clinic de Ochi din București și ministerele sănătății din România și Israel, desfășoară numeroase activități de ajutorare în domeniul medical. Din 2000 reîncepe, după 40 de ani de întrerupere, să scrie poezie în limba română. În 2002 înființează Societatea de Scriitori Israel–România. Cu ocazia primelor festivaluri „Zile și nopți de literatură“ de la Neptun, colaborează cu uniunile scriitorilor din ambele țări; astfel vine pentru prima oară în România Amos Oz, împreună cu alți 13 scriitori israelieni importanți; de asemenea, în 2012 redactează un număr al revistei israeliene *Moznaim* dedicat literaturii române actuale, pentru care i se decernează Premiul Alexandru Safran. În Israel publică două cărți de poezie și primește Premiul Ofer Lieder, iar în România publică patru volume: *Privind* (2000), *Save as...* (2007), *Pestriț* (2010), *Încă* (2015), și i se decernează Premiul Lucian Blaga. În Israel îi apare o carte care se traduce în limba arabă (1996), iar în Franța – volumul *Bariolée*, tradus de Irina Mavrodin (2011). Împreună cu Ioana Ieronim, traduce în română cartea de poeme *Șeherezada*, a poetei israeliane Agy Mishol (2009). În 2015 i se decernează de către statul Israel Premiul Opera Omnia pentru activitatea științifică.

RIRI SYLVIA MANOR

BUCURIA DE A NU FI PERFECTĂ

Memorii București | Tel Aviv 1941-2015

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Oana Bârna
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: George Șerban
DTP: Iuliana Constantinescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Tipo Lidana – Suceava

© HUMANITAS, 2016

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Manor, Riri Sylvia

Bucuria de a nu fi perfectă: memorii București – Tel-Aviv,

1941–2015 / Riri Sylvia Manor. – București: Humanitas, 2016

ISBN 978-973-50-5439-7

821.135.1(569.4)-94

EDITURA HUMANITAS

Piața Presei Libere 1, 013701 București, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 0372 743 382; 0723 684 194

*Dedic această carte lui Thomas, copilul creștin
care crește acum în fosta mea cameră de copil evreu,
ca un răvaș de dragoste peste timp și naționalități
și ca o întrebare deschisă tuturor întrebărilor:*

Unde se duc ei, minunații copii ai dimineții?

*Cât de umile sunt amintirile mele din forfota senzuală-a mării metropole
cum un portmoneu gol
pe Calea Victoriei în dimineți ce n-au fost nici atunci în amiezi ce nu
sunt nici azi în amurguri ce nu vor fi niciodată.*

GHEORGHE GRIGURCU

Omul de serviciu deschise poarta curții interioare a blocului și rămase cu gura căscată. Ce căuta acolo doamna asta elegantă? Stătea lângă imensa ladă de gunoi a blocului, la care se uita cu atenție. „Se uită la ladă de parcă s-ar uita la un om!“

— Doamne Dumnezeule, doamnă, gata-gata să mă speriați! Ce căutați aici?

Mă întrerupsese brusc din gânduri. Am tresărit. Câți ani trăisem în lumea ochilor închiși? Mi-a venit în minte că Narcis se oglindea în apă, eu – într-o ladă de gunoi, dar cu ochii larg deschiși de data aceasta. Ce potrivit ar suna aici englezescul *bullshit*, dar să nu mă aplec prea mult peste ladă.

— Nu locuiți în bloc, ce căutați aici? insistă omul de serviciu.

— Nimic, nu caut nimic. M-am uitat încă o dată spre lada de gunoi. Nu caut nimic! am repetat și am ieșit în stradă.

De fapt, era strada mea. De fapt, mă întorsesem undeva de unde poate că nu plecasem niciodată. O durere nedeslușită. Fusese strada mea de pe când aveam nouă ani. Aici mă împiedecam peste tot de amintiri ca de bolovani. Era casa mea

de pe Calea Victoriei 128 A. Etajul patru. Apartamentul 24. Acolo crescusem cândva, singură, într-un apartament plin de oameni. Singură? Stăteam în odaia mea în care îmi zâmbeau de peste tot cărți și reviste. De la fereastră vedeam de sus trecătorii – furnici anonime care mișunau pe Calea Victoriei. În 1961, când părinții mei au părăsit România, apartamentul a fost vândut unui doctor care nu a cumpărat însă și tot ceea ce se petrecuse acolo, cheile se mai aflau la mine, atâr-nate pe vreun perete virtual. Oare scriem despre lucruri lipsite de existență ca să existăm pentru noi înșine?

Apartamentul în care mama mea stătea tot timpul acasă. Chiar dacă nu aveam nici o îndoială că mă iubește foarte mult, simțeam la ea o absență față de tot ce eram eu, ceas de ceas, zi de zi.

Ar trebui să nu mai încerc să înțeleg – mi-am spus. La vârsta mea ar trebui să nu mai vreau să înțeleg.

Ar trebui să fiu tânără tocmai acum, când nu mai depind de tinerețea feței sau de aplauzele celorlalți. Timpul ar trebui să instaureze o amnistie pentru rănilor din trecut care pulsează încă.

Și totuși, când după treizeci de ani m-am reîntors la București, primul lucru pe care mi l-am dorit a fost să-mi revăd camera, să o confrunt cu cealaltă, camera mea din memorie. Doi martori oculari față în față, într-un proces public. În camera din memorie, lumea mi se înfățișa întotdeauna în culori schimbătoare, ca prin ferestruica unui submarin, cu lumini furișându-se de sus, cu umbre mișcătoare și castele de nisip construite pe parchet ca pe malul mării. Când copilăria s-a sfârșit firișoarele de nisip se prăbușiseră pe podea, risipindu-se spre colțurile odăii și în cutele memoriei. Când, după atâția ani, am intrat în clădire, nu m-am îndreptat spre lift, ci spre curte, am vrut să revăd mai întâi locul în care scotocisem prin gunoaie. Gunoaiele nesfârșite ale unui bloc

de nouă etaje. O dată pe săptămână, un muncitor dădea foc gunoiului strâns în enorma ladă din curtea interioară a blocului. Pe-atunci oamenii spuneau că aruncă gunoiul la crematoriu. Nu se cunoștea cuvântul „ghenă“ în blocul meu. De fapt, vrusesem să mă întorc la București numai și numai din cauza lui Federico Fellini.

Cu o lună înainte revăzusem la Cinemateca din Tel Aviv *Roma* lui Fellini, cu scena în care o echipă de muncitori descoperă o încăpere rămasă sub pământ vreme de vreo două mii de ani. Pereții, acoperiți cu personaje pictate în culori vii, uluitoare, îți izbeau privirea. Siluetele parcă se mișcau, stârnindu-ți curiozitatea, făcându-te să vrei să cunoști secretele acelor ființe ascunse de două milenii. Deodată, până să le poți desluși fețele, veșmintele, gesturile, personajele au dispărut, de parcă nici nu fuseseră acolo două mii de ani și încă un minut: minutul lung în care mi-au zâmbit. Nu mai erau. Curentul de aer proaspăt și lumina puternică au făcut frescele să pălească. După două mii de ani, personajele au dispărut cu iuțeală, de sus în jos, ca măturate de o undă corozivă. O a doua moarte. De data aceasta una definitivă.

Am coborât treptele cinematecii. Scena șocantă a ștergerii personajelor continua să mi se deruleze iar și iar în minte, de parcă o pasăre uriașă așezată pe cap mă înțepa din când în când cu ciocul. Dar după o săptămână, când în aparență lucrurile reveniseră în matca lor obișnuită, m-a străbătut ca un fulger imaginea sălii subterane și a personajelor impresionante și unice, personaje care s-au șters din susul în josul peretelui prefăcându-se într-o culoare albă, lipsită de semnificație. De altfel, albul e întotdeauna plicticos.

Deodată am înțeles că lucrurile se pot petrece și invers atunci când e vorba de subteranele copilăriei tale, în care atâtea lucruri uitate sau mâzgălite sau neclare îți acoperă încă pereți întregi, albi, de memorie. Au trecut treizeci de ani de

la moartea tatălui meu și cinci ani de la moartea mamei mele, dar părinții mei sunt încă cele mai prezente ființe necunoscute din viața mea. Sunt familii în care există secrete. Eu sufeream tocmai de lipsa secretelor. Credeam că, dacă totul este repetat mereu cu aceleași cuvinte, știu totul. Simplu. Negru și alb. Negru sau alb. La noi în casă se povestea mereu despre trecut. Mereu la fel. Trecutul era Craiova, dar de fapt Craiova era prezentul. Și Craiova, ca întotdeauna în asemenea împrejurări, nu era numai Craiova.

„Copilăria? Ne ia douăzeci de ani să învățăm totul – a scris, poate și pentru mine, Federico Fellini cel Mare – și ne petrecem restul vieții ca să ne debarasăm de tabuuri, de prejudecăți, de reguli colective, de idei inoculate... Ne este necesară a doua jumătate a vieții ca să reparăm.“

Încetul cu încetul, începeam să-mi dau seama că doar dacă voi călători spre Bucureștiul odăii mele din copilărie personajele albe și negre și colorate, adunate într-un fel de mormânt colectiv, îmi vor reapărea, poate, pe pereții memoriei, zugrăvindu-se treptat de jos în sus, în culorile lor firești, și-mi vor înapoia ceva extrem de important, despre care credeam că se pierduse. Ceva care mă va ajuta să îmi decodific poveștile pe care mi le-am spus. Începusem să cred că pe peretele alb din memorie vor reapărea tablouri colorate, un fel de Fellini inversat. Atunci îmi voi reaminti și primii șase ani de viață, perioada complet uitată, dar rămasă undeva în subconștient ca o mină neexplodată. O mină care va exploda cu întârziere. Poate.

Trebuie să admit că nu iau ușor hotărâri, dar între timp se petrecuseră niște „evenimente“ în România, iar hotărârea se luase cumva independent de voința mea. În ziua când Ceaușescu fugise cu elicopterul, au început să circule la Tel Aviv cele mai ciudate și alarmante zvonuri. De exemplu, că în București există teroriști care intră în case șiucid oameni

nevinovați. În Tel Aviv, eu locuiesc lângă strada pe care se află Ambasada României. Am ajuns acolo imediat. Strada era blocată, se adunase deja o mulțime impresionantă de israelieni originari din România, iar cei tineri voiau ca guvernul israelian să le dea arme și avioane și, odată ajunși la București, să ajute la lupta împotriva teroriștilor și la înlăturarea regimului comunist. Am stat acolo toată ziua vociferând, discutând între noi, cerând celor de la ambasadă să iasă și să ne dea cele mai noi informații despre ce se petrece în România.

Spre surprinderea noastră, însuși ambasadorul – până atunci înalt funcționar în slujba lui Ceaușescu – a făcut un gest impresionant: a deschis porțile ambasadei și a stat de vorbă cu demonstranții. Este vorba de domnul Bituleanu, într-adevăr un mare *domn*, nu un tovarăș (în sensul de-atunci al cuvântului). De fapt, încă nu era sigur dacă Ceaușescu nu va reveni la putere, dar ambasadorul a avut curaj. Când am ajuns acasă, seara târziu, mi-am adus aminte că luasem de la Paris o revistă de poezie care avea un capitol dedicat poeziei scrise în România contra regimului. Pentru prima dată am întâlnit acolo, în 1989, numele Anei Blandiana, al lui Mircea Dinescu sau Marin Sorescu. De când plecasem din România, în 1960, nu mai eram la curent cu literatura română. De aceea, nu știam că lucrurile se schimbaseră, credeam că sub comunism nu se puteau publica decât scrieri prefabricate, sub ochiul cenzurii de tip Gheorghe Gheorghiu-Dej. Peste noapte, am tradus poeziile celor trei poeți, am scris un articol despre poezia română de protest și am publicat totul în cel mai răspândit ziar din Israel, *Yedioth Ahronoth*.

Între timp, președintele Societății Oftalmologilor din Israel, prof. Giora Treister, care fusese cu o lună înainte la un congres medical în Soci, și-a amintit că întâlnise acolo un doctor remarcabil din România, Mihai Pop. El îi povestise că situația oftamologiei e catastrofală în România, dar că Ceaușescu

refuză să primească orice ajutor din străinătate. Prin urmare Israelul nu-i poate ajuta.

Imediat după vestea schimbării regimului, Giora Treister l-a chemat la telefon pe Mihai Pop și i-a spus că acum, când pot primi ajutoare, să-i explice de ce anume este nevoie. Doctorul român i-a răspuns că prima urgență sunt instrumentele pentru sala de operații.

Fiindcă vorbesc românește, mi s-a dat mie sarcina de coordonare a strănerii de instrumente de la toate spitalele din Israel și s-a hotărât să plec cât mai repede la București. De altfel, oricum voiam să merg în România – din cauza lui Federico Fellini și a *Romei* –, dar ăsta era secretul meu.

Hotelul București, unde aveam să locuiesc, se afla lângă fostul palat regal și aproape vizavi de blocul „nostru“. Bineînțeles că m-am gândit să-i fac o plăcere mamei, căreia îi fusese tot timpul dor de România. Găsise de mult în *Paris Match* o fotografie a regelui Mihai împreună cu regina Ana, o înrămase și, de-a lungul anilor, poza aceasta rămăsese la căpătâiul patului ei din Israel. I-am spus mamei că aș vrea s-o iau și pe ea cu mine în această călătorie. S-a speriat teribil și apoi mi-a plâns zilnic la telefon.

— Ririca, de când mi-ai spus nu mai dorm noaptea, ce vrei de la mine? Nu pot să zbor așa, deodată. Am venit în Israel cu vaporul, niciodată n-am zburat! O femeie nu zboară cu avionul pentru prima dată la 79 de ani! Ce să fac, așa sunt eu...

Era adevărat. Așa era ea. Ca de obicei, îmi era greu și s-o înțeleg, și s-o conving. Dar, cunoscând-o, am putut să-i pricupesc frica de nou.

Am aterizat în România în februarie 1990. Aeroportul Băneasa purta încă peste tot urmele vechiului regim. Banda pe care veneau bagajele era străveche, valizele apăreau abia din sfert în sfert de oră. Nu aveai voie să ieși din sala de așteptare a bagajelor nici ca să te duci la toaletă, nici ca să-ți cumperi ceva de mâncare!

Ex-Ceaușescu-minded people! Nu existau bănci sau scaune disponibile, așa încât, împreună cu ceilalți israelieni, m-am așezat pe pardoseală! Făceam haz de necaz, dar nici nu aveam de ales. Aterizați la 6 dimineața, am ieșit din acea sală cu valiza personală într-o mână și cu cea în care adusesem materiale medicale în cealaltă, abia la ora 9. Între timp, mi-a trecut prin cap că, iată, nu cunosc nici măcar un cățeluș în România. Toți vechii mei prieteni, evrei și creștini, ca și toate rudele noastre, părăsiseră România lui Gheorghiu-Dej prin anii 1960–1961.

Afară mă așteptau de la 5 dimineața doi doctori: Mihai Pop, șeful Spitalului Clinic de Oftalmologie, care ceruse ajutorul Societății Oftalmologilor din Israel, și Adrian Mihăilă de la Ministerul Sănătății. Le-am predat geamantanul cu instrumente. Eram atât de nerăbdătoare să-mi revăd strada și locuința!

— Doamnă profesor, trebuie să veniți cu noi să ne vizitați spitalul!

Spitalul? Ce idee! Veneam de la un spital, spitalul în care lucram în Israel, și tot ce-mi doream era să mă plimb pe Calea Victoriei, să rătăcesc singură prin locurile copilăriei și tinereții, să-mi revăd casa, să-mi repopulez pereții subconștientului, să repara, înotând la suprafață, personaje uitate. *Roma și Fellini la București*. Să mă învârt în jurul trecutului meu ca o pisică în jurul cozii. Dar, deodată, m-am uitat la chipurile celor care-mi vorbeau și i-am văzut cu adevărat. Am văzut că păreau oarecum disperați, că vizita mea era pentru ei importantă. N-am vrut să-i dezamăgesc.

M-am hotărât. Mă duceam de fapt cu ei pentru ei, nu pentru mine. Nu bănuiam că va fi vorba și de următorii 25 de ani, nu bănuiam că acesta va fi începutul unei prietenii importante din viața mea, prietenia cu Mihai. Nu bănuiam că voi reveni des în România, că în 2000 voi începe să scriu

din nou poezie în română, că în 2002 îmi voi cumpăra un apartament – o casă nu departe de vechiul meu apartament. Că voi face naveta între cele două case ale mele, una în Tel Aviv și alta în București. Nu îmi închipuiam că aș putea reveni acasă după 30 de ani, că voi consulta aici ani de zile pacienți și că voi scrie iar – după 40 de ani – poezie în limba română. Întrerusesem totul și de atâția și atâția ani... Plecasem atât de tânără. Tot ce realizasem era legat nu de România, ci de Israel. Totuși am ales atunci să merg împreună cu cei doi medici necunoscuți la spitalul lor, să fac o vizită de politețe, credeam.

Dar, din clipa când am intrat în spital, am uitat că eram de fapt o turistă în vacanță, că venisem și din cauza lui Fellini, că nu cunoșteam pe nimeni acolo. Situația era atât de jalnică, încât imediat toți mi-au devenit rude. Nici în visele mele cele mai urâte nu mi s-ar fi putut înfățișa o astfel de secție oftalmologică – și încă în România, cea renumită altădată pentru geniul doctorilor ei. Nimic din tot ce trebuia să existe într-o secție cât de cât normală nu exista acolo. Parcă și pereții plângeau de mila bolnavilor, așa nezugrăviți și înnegriți cum erau. Mi-am imaginat câte cazuri de orbire a putut provoca lipsa de dotare a spitalelor. Am constatat că pacienții, înghesuiți câte opt-zece într-un salon, rămâneau internați și zece zile după o operație de cataractă. În lumea medicală „normală”, pacienții operați de cataractă nu mai erau internați, ci plecau imediat acasă cu o lentilă implantată în ochi, care îi ajuta să vadă foarte bine. Din păcate, pe-atunci majoritatea pacienților din România erau operați după metode arhaice, iar odată operați trebuiau să poarte ochelari cu lentile foarte groase, care le dădeau amețeli și îi făceau să vadă mai puțin clar. Numeroși tineri bolnavi de diabet orbeau la ambii ochi fără posibilitatea de a fi operați, din lipsă de aparatură adecvată. Iar regimul lui Ceaușescu a avut grijă să nu existe nici

o evidență a numărului de orbi din România. Când am întrebat de date statistice bazate pe Registrul anual de înregistrat noii nevăzători, am aflat că acest registru nu există! Prin urmare, nu se putea compara numărul orbilor din România cu cel al orbilor din statistica unor țări cu regim sanitar demn de acest nume.

A doua zi, împreună cu noii mei prieteni, am luat parte la o „ședință de lucru“ ținută în cabinetul ministrului sănătății Bogdan Marinescu și al adjunctului său, dr. Radu Dop. Acolo am aflat că din ianuarie 1990 se constituise, prin Fondul Monetar Internațional, un fond pentru operarea nevăzătorilor, și de-atunci se trimitea cu trenul câte un singur pacient orb, fără însoțitor, până la Paris. În gară îl aștepta cineva de la spital, era internat și operat. Ceea ce nu se știa atunci la minister era că asemenea operații necesitau maximum o zi de internare și trei controale pe parcursul a două săptămâni de la operație. Dat fiind că orbul venea din România singur, s-a spus ministrului că e nevoie să fie ținut în spital două săptămâni, prețul fiind de „doar“ 600 de dolari pentru fiecare zi de internare! Cum ar veni, un hotel care costa 600 de dolari pe zi! Le-am spus doctorilor din minister că e nevoie de maximum o zi de internare în mod obișnuit și am încercat să-i fac să înțeleagă cât trebuie să sufere și psihologic un om lipsit de vedere, obligat să călătorească singur atâtea ore, neștiind limbi străine și deci nepuțând comunica verbal. Un orb care, și după aceea, stă inutil două săptămâni în spital, izolat printre străini! Important era și faptul că prin această internare inutilă și costisitoare se consumau niște bani cu care puteau fi operați alți nevăzători.

Împreună cu dr. Radu Dop am întocmit un plan de colaborare cu Israelul. Am propus să se trimită grupuri de câte cinci nevăzători însoțiți de câte doi văzători: soția unuia și

soțul uneia din grup, cu condiția să aibă grijă de toți cei din grup, locuind două săptămâni în apartamente închiriate grupului cu numai 20 de dolari pe zi de persoană.

1990–2000

Ca rezultat al acestei colaborări, în următorii doi ani am ținut aproape zilnic legătura telefonică cu prof. Mihai Pop, cu dr. Radu Dop și dr. Adrian Mihăilă din Ministerul Sănătății, iar în România s-au organizat comisii de triere a nevăzătorilor care puteau fi vindecați prin operație. Mi se comunica la ce dată va veni în Israel următorul grup de cinci pacienți cu însoțitorii lor. Îi așteptam la aeroport. În Tel Aviv aveau deja aranjate locuințe și consultații cu profesorul specialist în retină care avea să-i opereze. Îmi amintesc de o doctoriță tânără care își pierduse vederea la ambii ochi din cauza diabetului. Venise cu mama ei la operație. Am cunoscut oameni minunați, care își puseseră toate speranțele în profesionalismul medicinei israeliene, și m-am străduit să-i ajut pe toate căile posibile. Nu numai prin cuvinte. Cuvintele seamănă cu cecurile: unele au acoperire, altele nu. Nu am nici o îndoială că pacienții veniți din România au simțit că sunt de partea lor prin limbajul faptelor, că sufăr și mă bucur alături de ei. Cu totul, au venit la operație 80 de orbi. La plecarea din Israel, unul dintre pacienți a declarat presei: „Lumina vine de la Tel Aviv!“ A fost unul dintre cele mai mari premii pe care le-am primit în viață.

Pe de altă parte, se desfășura în Israel, sub patronajul Universității din Tel Aviv și al Ministerului de Externe, un program de trei luni de specializare pentru medici din lumea a treia. Încă din 1990, când m-am întors prima oară din România, am insistat să se extindă acest program și pentru medicii din fostele țări comuniste. Astfel au venit la specializare

Cuprins

1990–2000 **16** Înapoi în 1990. Interviu la Televiziunea Română **17**
Septembrie 1946 **37** 2014 **50** 1941 **51** 1942–'43 **58** 2007 **67**
Înapoi la casa bunicii și la 1942–1943 **70** 2003 **80** Înapoi la Bucu-
reștiul anilor 1942–'43. Casa bunicii. Aleea General Ghenea **80**
2002 **91** 1944. Aleea General Ghenea. Aprilie **92** Mai–iulie **95**
August. Aleea General Ghenea și comuna de lângă București **103**
Septembrie **106** 1990 **108** 1945. Mai **108** 1947 **110** 2004 **113**
Înapoi la 1947 **119** 1948. Septembrie **123** 1949. Primăvara **130**
Anii 2000 **131** 1950 **132** 1951 **141** 1952 **154** 1960 **160** 1953.
Începutul anului **160** Ședința UTM din Parcul Stalin **162** Mar-
tie **163** Iunie–iulie **167** August. Festivalul **173** 2013. *Ce a fost –
cum a fost. Paul Cornea de vorbă cu Daniel Cristea-Enache* **175**
Înapoi în 1953 **176** 1954 **181** 1990–2000 **185** Înapoi în 1954 **187**
1955. Iunie **192** 1956 **196** 1957 **199** 1958. Începutul verii **208**
Poate august. 1958 ori 1957? **211** Septembrie 1958. Primul Festival
Enescu **212** Octombrie. Primele plecări **215** 1959 **219** 2006 **232**
Înapoi în 1959 **233** 1959, decembrie. Siriu **236** 1960, februarie **239**
1960. București **241** Aeroportul Băneasa **243** Grecia, Atena **246**
1960. Israel. 16 februarie. Lod – Kiriath Haim **248** 1960. Apri-
lie **252** 1960. 24 mai **253** 1960. 18 august **256** 2015 **257**
1961–'62 **258** 1963 **262** 2016. După 53 de ani **265** Înapoi la Afula
și în 1963 **267** 1980 **275** Iar înapoi la 1963 **275** 7 iunie 1964 **282**

1966 **283** 1968 **284** 1972 **285** 1973 **290** 1980. Primul
plâns **291** 1981. Al doilea plâns **299** 1984 **313** 1987 **318** 1999 **326**
1988 **328** 1995–2007 **333** 1911. Noiembrie **339** 2011. Noiembrie
339 2015 **342**

Epilog 349